

Ірина Голотова

Інститут мовознавства ім. О. Потебні НАНУ

ВИВЧЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕТНОСОЦІОНОМАСТИКИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано основні підходи до вивчення власних назв, зосереджено увагу на специфічних рисах різних парадигм розгляду онімної лексики, запропоновано новий підхід до вивчення ономастичної системи з погляду етнічної маркованості онімних одиниць та визначено його основні теоретичні засади.

Ключові слова: *власні назви, ономастична система мови, соціономастика, етносоціономастика.*

The paper outlines the main approaches of studying of proper names and the significant features of different paradigms of analysis of proper names. The author declares the new approach to studying of proper names from their ethnic affiliation's perspective and determines its theoretical basis.

Key words: *proper names; the system of proper names; socio-onomastic; ethnosocio-onomastic.*

Ономастикон – це сукупність власних назв у системі мови або формі існування мови, на певній території, у творчості письменника, в дискурсі тощо. Онімні системи відрізняються від інших специфічною структурою, особливостями творення та закономірностями функціонування. Національні ономастикони склалися історично, вони є джерелом дослідження міграційних, етномовних та державно-політичних процесів. Традиційно власні назви є предметом дослідження ономастики – галузі мовознавства, спрямованої на вивчення закономірностей побудови, специфіки функціонування та етимологічної інтерпретації онімної лексики.

З розвитком мовознавчої науки підходи до вивчення власних назв зазнали суттєвого розвитку. Наслідком зміни методологічної парадигми дослідження онімів стало виникнення нової

міждисциплінарної галузі – соціономастики, що сформувалася на засадах ономастики та соціолінгвістики. Соціономастика розглядає власні назви з погляду їхнього функціонування в суспільстві та відображення в системі власних назв тих змін, що відбуваються в певному соціумі. Прикладом таких змін можуть слугувати процеси декомунізації, що стосуються перейменовувальних явищ у топонімії та мікротопонімії.

Власні назви виникають у певний історичний період розвитку суспільства й відображають найважливіші етапи його становлення. Саме тому під час вивчення власних назв потрібно враховувати не лише лінгвістичні параметри, а й історичний та суспільно-політичний контекст. На думку О. В. Суперанської, «необхідність аналізу культурно-історичного фону, на якому були створені імена, вимагає звернення ономаста до географічних, історичних і екстралінгвістичних матеріалів. Лінгвіста цікавить і психологія людини, що обирає ім'я, і соціологія мовного колективу, і духовна й матеріальна культура, за межами якої імена втрачають зв'язок із колективом» [3, с. 182].

Як новий міждисциплінарний напрямок, соціономастика зосереджує увагу на вивченні власних назв із перспективи соціальних, етномовних та етнополітичних трансформацій, що відбуваються в суспільстві. На переконання О. І. Михальчук, «соціальна зумовленість вибору імені, вплив ситуативних та стратифікаційних чинників на принципи номінації, виявлення соціальної ієрархії та побутування імен (...) зумовлені самою природою виникнення і функціонування назви» [2, с. 503]. Дослідниця подає таке визначення соціономастики:

«Соціономастика – це напрямок ономастики, що вивчає власні назви у зв'язку з мовною ситуацією та суспільним середовищем» [Там само].

Багато українських та європейських дослідників акцентують увагу на функціонуванні імені в різних мовних середовищах. Європейська мовна політика зосереджена на підтримці і збереженні етнокультурного розмаїття, забезпеченні мовних прав етнопонаціональних спільнот, захисту загрожених мов та етномовних компонентів у контексті певного лінгвокультурного простору [1, с. 5]. В умовах багатомовності і поліетнічності власна назва набуває додаткового смислового навантаження, позаяк слугує національним ідентифікатором і вказує на належність індивіда до певної етнічної спільноти. Процеси співвідношення соціолінгвістичних та етнічних чинників у розвитку мови є предметом дослідження етносоціолінгвістики.

Зв'язок власної назви з позамовними чинниками, що лежать у площині етнічної та мовної структури суспільства, багатомовності, мовних прав щодо імені актуалізується у соціономастиці й поступово відокремлюється в новий напрямок – етносоціономастику. Власна назва стає носієм інформації про етнічні чи національно-державні координати розвитку суспільства, символом належності особи чи території до певного етнокультурного та етномовного простору в різні історичні епохи. Етносоціономастичний підхід до вивчення власних назв ґрунтується на вивченні зв'язків між онімом і етносом у контексті соціальної природи імені, з'ясуванні специфіки творення, засвоєння та побутування етномовно маркованих ономастичних одиниць у ситуаціях контактного білінгвізму, на етномовних порубіжжях та у загальнонаціональному просторі держави. Отже, об'єктом

етносоціономастики є етнічно марковані онімні одиниці, предметом – способи репрезентації, закономірності функціонування та адаптації цих одиниць у багатомовних середовищах та в мовному просторі держави.

Проблематика етносоціономастики охоплює співіснування онімних систем різних мов у межах спільного лінгвокультурного простору, специфіку асиміляційних та адаптаційних процесів та закономірностей побутування власних назв в іншомовному середовищі, законодавче регулювання системи власних назв у контексті мовних прав етнічних спільнот та реконструкції втрачених національних рис ономастичних систем.

Література

1. Ажнюк Б. М. Європейські засади мовної політики. *Мовознавство*. № 2. 2016. С. 3-14.
2. Михальчук О. І. Соціономастика як напрямок сучасної лінгвістики: здобутки та перспективи. *Записки з ономастики*. Випуск 18. 2015. С. 498-509.
3. Суперанская А. В. *Общая теория имени собственного*. М. : Наука, 1973. 366 с.